

Fuglevennen

din naturkontakt
Vår 2007

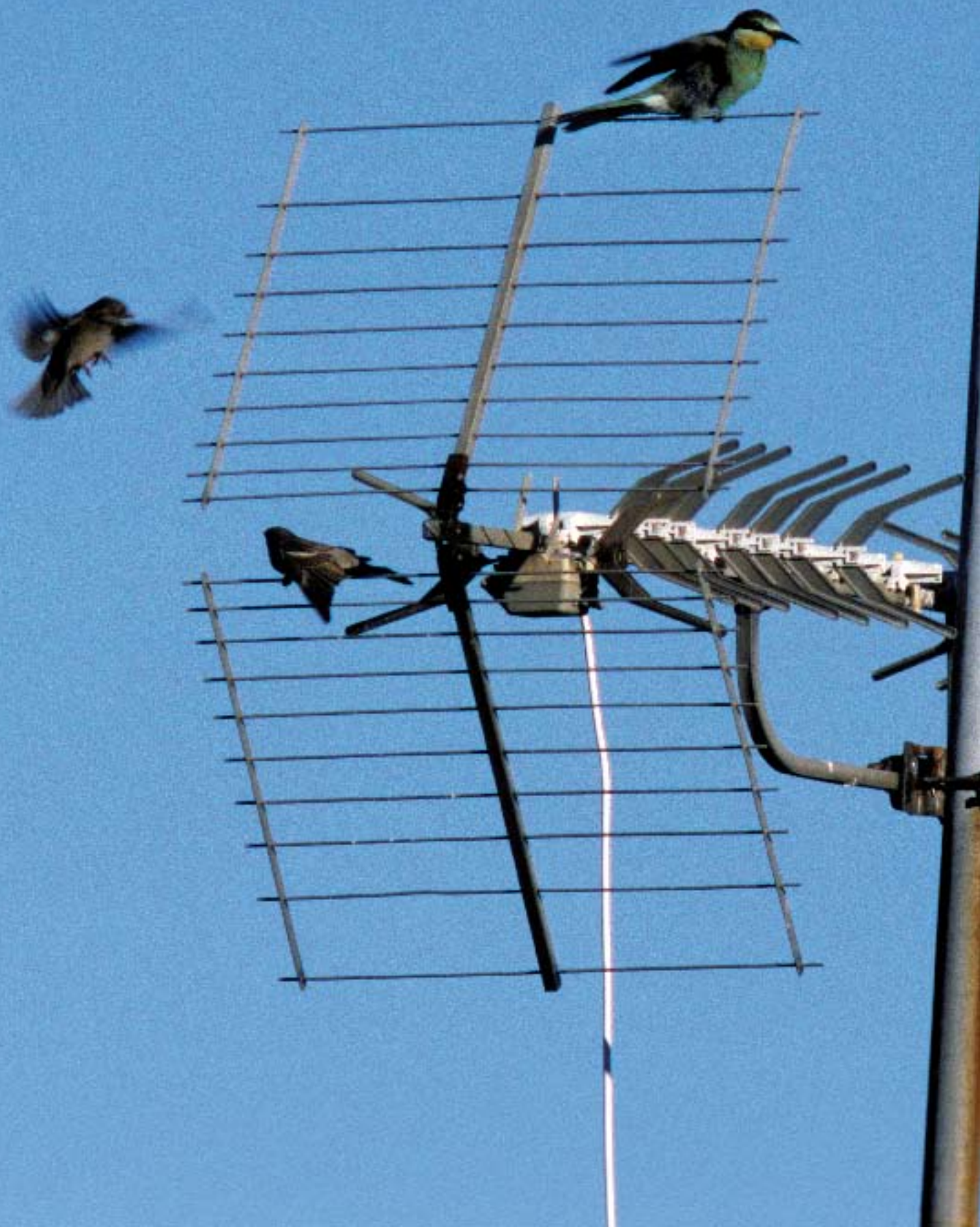
Tema:

Her er spettmeisen!

Bygg kasser til
grå fluesnapper

Se etter fargesterke
sommergjester!

Brunrød rygg, blågrønn underside, skarpt gul strupe og panneflekk, og svakt nedoverbøyd nebb. Ingen andre fugler i Norge kan forveksles med bieteren. Ser du en fugl med disse fargene, så har du fått besøk av en bieter!

Denne bieteren ble fotografert på en TV-antenne i Hakadal i 1989, så sent som 24. september. Den holdt seg i området i flere dager.

Fotografert: Roar Solheim.

Den gråorange kroppsfargen, den svært kraftige fjærtoppen på hodet (som kan reises opp når fuglen er opphisset), og de kraftig strekede vingene i sort og hvitt gjør hær-fuglen til en svært lett fugl å kjenne igjen. Merk deg kjennetegnene - den dukker opp når du minst venter det!

Denne hær-fuglen landet på en gressplen på Slinde i Sogn den 28. september 1990. Etter noen minutter lettet den og forsvant.

Hvert år dukker det opp fugler i Norge som hekker mye lenger mot syd. Disse sjeldne gjestene får alltid stor oppmerksomhet blant de ivrigste fuglekikkerne. Noen reiser land og strand rundt for å se og oppleve disse uvanlige gjestene. De fleste av dem kan være vanskelige både å oppdage og artsbestemme, men det finnes noen unntak. Bieter og hær-fugl er to slike fargesterke fugler. Hær-fuglen hekker såvidt i SØ-Sverige, mens bieteren hører hjemme lenger mot syd. Bieteren er ikke årvisst gjest i Norge, men hær-fuglen blir sett både vår og høst mange steder. Den kan dukke opp nær sagt hvor som helst. Derfor skal du ikke være forbauset dersom den en dag lander på nettopp DIN gressplen! Hold utkikk, og nyt synet når en av disse fugleartene åpenbarer seg nær deg.

Fuglefolket jubilerer!

I vår er det femti år siden Norsk Ornitologisk Forening ble stiftet. Det skjedde under et møte som fant sted den 8. mai 1957 på Blindern i Oslo. Men forarbeidet for dette startmøtet ble lagt da seks av landets fagornitologer møttes på Jæren i september året før. To av deltagerne var Anders Bernhoft-Osa og Holger Holgersen, som begge var tilknyttet Stavanger Museum. Hva

Fra venstre: Johan F. Willgohs, Anders Bernhoft-Osa, Yngvar Hagen, Svein Haftorn, Nils J. Ytreberg og Holger Holgersen. Edvard K. Barth tok bildet.

var vel da mer naturlig enn at de møttes ved museets fuglestasjon på Revtangene? Men det var også en annen god grunn til å samles her. For allerede den 31. mars i 1922 ble det stiftet en ornitologisk forening med hovedtilknytning til Stavanger Museum. Initiativtageren den gang var Hans Thomas Lange Schaaning. Alt året før hadde han

startet utgivelsen av *Norsk Ornitologisk Tidsskrift*. Men til tross for at foreningen i starten hadde omkring 200 medlemmer, så gikk den likevel langsomt sin undergang i møte. Det siste møtet ble avholdt i 1929, mens tidsskriftet ble utgitt siste gang i 1935. Kanskje var tiden rett og slett ikke moden for en egen forening for fugleinteresserte den gang.

Tiden var absolutt moden i 1956. Da var det fugleinteresserte medlemmer av Norsk Zoologisk Forening som ivret for at ornitologien burde gi grunnlag for en egen forening. Slik ble det, og i ettertid ble Norsk Ornitologisk Forening den største av de to.

Når NOF nå skal markere sine første 50 år, så er det naturlig å legge jubileumsmøtet nettopp til den delen av landet hvor det hele startet. Derfor samles fuglefolket igjen på Jæren. Jubileumsmøtet finner sted 27.-29. april på Nærland gjestegård i Hå kommune. Hvis du vil vite mer om dette arrangementet, kan du gå inn på foreningens nettsider: <http://www.birdlife.no>. Klikk på *Organisasjonen* i venstre felt, og bla deg deretter nedover til du finner overskriften om Landsmøte og 50 årsjubileum i 2007.

Nærland Gjestegård fra lufta.

Foto: Arkivfoto Nærland Gjestegård

Innhold

	side
Fargerike sommergjester	2-3
Leder: Fuglefolket jubilerer!	4
Dra på gjøketur!	5
Spørsmål og svar	6-7
Her er spettmeisen	8-9
Kasseopplevelser	10-11
Fuglekasse + bier = honning	12-13
Fuglevenner:	
Sjarmøren Tuppen	14-15
Tema: gråfluesnapper	16-17
Derfor synger fuglene	18
Bli kjent med fuglesangen	19
Mine fuglesider	20-21

Fuglevennen kommer ut med to nummer i året, ett om våren og ett om høsten. Abonnement koster kr 90 pr. år. www.fuglevennen.no

Har du spørsmål om abonnement, eller stoff til *Fuglevennen*, send dette til:

Norsk Ornitologisk Forening
Sandgata 30B, 7012 Trondheim
tlf: 73 84 16 40
fax: 73 84 16 41
e-post: fuglevennen@birdlife.no

Redaksjonen i *Fuglevennen*:

- * Roar Solheim (ansvarlig redaktør)
Agder naturmuseum og botaniske hage
- * Trond Vidar Vedum
Høgskolen i Hedmark, avd.
lærerutdanning
- * Magne Myklebust
Norsk Ornitologisk Forening
- * Morten Ree
Norsk Ornitologisk Forening

Bildescanning, layout og uttegning:
Roar Solheim

Foto omslagssider:

Forside: Spettmeis.
Foto: Ingar Jostein Øien.
Bakside: Gråfluesnapper.
Foto: Jørn Thollesen.

Fuglevennen 2007 årg.4 nr 1.
ISSN 1504-0623

Dra på gjøketur!

NOF har valgt gjøken som årets fugl i 2007. Med sitt svært typiske ”ko-ko”-rop er gjøken en fugl som alle kan bli kjent med. Du finner den over det meste av Norge, selv om den er mest tallrik i fjellskog og heiområder.

Fotografert: Terje Kollås

Nå oppfordrer vi alle fuglevenner til å dra på gjøketur! Ta med resten av familien, gode venner, eller dra på en gjøketur alene. Turen må foretas i perioden 15. mai til 15. juli, som er gjøkens eggleggingsperiode. Gjøketuren gjennomføres ved å enten sykle ca 10 km eller ved å gå en strekning på ca 5 km (eller for så vidt enhver valgt distanse). Skriv ned start- og endepunkt for strekningen (stedsnavn, kommune o.l.), notér hvor dere ser eller hører gjøk, og prøv så godt som mulig å summere antall gjøker på strekningen. Husk at samme gjøk kan høres over en lang strekning, slik

at det er viktig at samme gjøk kun føres opp én gang. Det er ekstra flott hvis du kan notere hva slags type miljø du observerer gjøken i (barskog, løvskog, fjellbjørkeskog, hei, kulturlandskap, osv). Send opplysningene til NOF, helst via vår hjemmeside (www.birdlife.no; eget skjema kan lastes ned fra siden om årets fugl) eller skriv opplysningene ned på et postkort og send det til NOF, Sandgt. 30B, 7012 Trondheim. Dette er en aktivitet som også er godt egnet for skoleklasser og barnehager. Del gruppene i flere små grupper og sykle/gå forskjellige traséer. Vi

vil også oppfordre fylkesavdelinger og lokallag til å arrangere gjøketurer.

Hva slags and er dette?

Foto: Spørsmålstiller.

Jeg har et bilde av en and, men vet ikke hvilken. Jeg har søkt rundt og ikke funnet noe. Hva er det?

Sander, Foss Videregående skole

Her er det tam-and inne i bildet. Dette er enten en rømt tam and (som er en variant av stokkand), eller også en krysning mellom vill stokkand og hvit tamand. Slike heller halv tamme varianter dukker ofte opp, og særlig på steder hvor endene mates av folk.

Forkommen rugde på bytur

Hei,

Forrige helg (9.2.2007) kom jeg og noen venner over en rar fugl som så litt forfrossen ut på et fortau i Oslo sentrum. Den lå helt rolig og så ikke ut til å reagere spesielt på nærgående bygjengere. Nebbet var 5-6 cm langt, fuglen var nokså stor og ”rund”. Vi ble iallefall nysgjerrige på hvilken type fugl dette var. Har dere noen gode svar til oss? Et bilde av fuglen tatt med mobilkamera ligger vedlagt denne mailen.

På forhånd takk,
mvh. Kim Tallerås

Gråsisikene dør av Salmonella

For ei veke sidan dukka det opp ein grønnfink på foringsstaden min som var veldig ”oppblåst” og pju-skete. Han var tydeleg forkomen, og den siste dagen eg såg han sat han rett og slett og sov midt i blandt dei andre fuglane. (han enda naturleg nok opp som ein dunge med fjør i løpet av dagen)

Tenkte først at dette var eit eingongstilfelle, men idag har det kome to fuglartil med akkurat same symptom, ein bjørkefink og den andre er eg ikkje sikker på kva er. Dei er så oppblåste at dei ser ut som dei er mykje større enn sine artsfrendar, dei ser dunete ut som små fuglungar, og har ”pukkelrygg.” Dei skil seg ut fordi dei blir sitjande lenge på foringsstaden, et litt og så kviler dei, og så et dei igjen. No er eg bekymra for at det kan vera noko smittsamt, og lurar på om eg bør avslutta foringa så ikkje fleire fuglar evt vert smitta.

Hilde Moen Ravnøy

Foto: Roar Solheim.

Det høres ut som om fuglene kan være smittet av salmonella, en sykdom som ofte tar livet av småfugler. Hvis du har forbrett, bør du ta det ned og rengjøre det. Det beste er å fore frø fra frøautomater, og opphengt fett (kokosnøtt og meiseboller), slik at fuglene ikke kan skite ned på sin egen mat. Fuglene kan også ha blitt smittet på annet sted enn din forplass.

Det har kommet mange rapporter om døde gråsisik i vinter, og denne arten har kanskje vært mer utsatt for Salmonellasmitte enn andre arter nå i vinter.

Foto: Kim Tallerås.

Dette er tydelig en rugde. Det lange nebbet og spragle mønsteret er helt karakteristisk. Enkelte bekasinen kan ligne noe, men den er litt slankere. Selv om fuglen på bildet kniper sammen øynene, kan en ane at de både er svært store, og at de sitter langt bak på hodet. Rugda har nemlig øynene plassert slik at den kan se rundt hele hodet (360 grader). Hvert år forsøker noen rugder å overvintre. Hvis det kommer mye snø og kulde, er det stor fare for at mange av dem sulter ihjel. Rugda på bildet er nok en slik stakkar som har brukt opp sine siste fettreserver.

Delvis albino skjære

I begynnelsen av oktober var jeg på hytta på Hovden i Setesdal. Der fotograferte jeg denne spesielle skjæra.

Ole E. Næss

Foto: Ole E. Næss.

Dette var et artig bilde av en uvanlig utseende skjære. Denne fuglen er delvis albino, altså hvit på deler av fjærdrakten. Dette fenomenet er ikke uvanlig blant mange fuglearter. Noen av fjærene er helt hvite, mens de øvrige har normal farge. Slike fugler behøver ikke å ha røde øyne slik en finner hos pattedyr og fugl som er helt albino. Selv om de skiller seg ut fra sine artsfrender, kan slike fugler med unormalt fargemønstre klare seg i naturen.

Hvilken fugleart synger best?

Hvilken fugl i Norge er best til å synge, og hvilken fugl i verden er best til å synge?

Sigurd

Det var et vanskelig spørsmål! "Best" kan tolkes på ulike måter, både som "vakrest" og "mest komplisert sang". I den siste gruppen kommer nok nattergal, myrsanger og kanskje gulsanger, som alle er gode hermere og kraftige sangere. I den første gruppen vil forskjellige folk ha ulike oppfatninger. Kanskje er det spurvefugler med klare, rene sangstrofer som kan settes høyest. Holder personlig en knapp på både svarttrost, munk og nattergal!

På verdensbasis har mange fugler i tett tropeskog fantastiske og kraftige sanglyder for å trenge gjennom blant alle de andre fuglestemmene. En av de beste hermerne i verden er den australske lyrehalen. Den hermer også mekaniske lyder som motorsager, telefoner, togfløyter og annet.

Hvem synger om natta på vinteren?

I romjula har vi observert en - eller muligens to nattsangere i Ulsteinvik. Ved Vik-elva i sentrum er det store løvtrær og granhekker. Første observasjon: en pistrende lyd uten variasjon. Tidspunkt, kl 23.00 og utover natten. Observasjon to: en trillende, vakker sang, høyere enn svarttrost. Den starter når mørket siger på og holder det gående hele natten igjennom til dagen bryter frem.

Arnljot Myrene

Det er nok høyst sannsynlig rødstrupesang du har hørt. I den milde og snøbare vinteren har rødstrupene mange steder vært svært ivrige til å synge og markere vinterterritorier. Hvis mildværet holder seg, vil de trolig kunne fortsette å synge helt fram mot hekketiden i april-mai. På Sørlandet fikk imidlertid rødstrupene seg litt av et sjokk i dagene etter 20. februar, da det falt opptil 1,5 meter snø langs kysten! Da ble det brått slutt på sangaktivitetene!

Er sidensvansene brune om høsten?

Den 20. november observert jeg noen ukjente fugler. Jeg rakk aldri å hente fotoapparatet, men jeg hadde en flokk med fugler som lignet på sidensvans oppe i tre høye trær her på Toten, men de var helt brune slik jeg så det. Har du en ide om hva det kunne være? Kanskje er sidensvansen brun på denne tiden?

Med vennlig hilsen
Hege Breang

Det er ikke lett å svare på dette. Lyset kan forvrengte fargeopplevelsen slik at fugler kan se ut til å ha helt andre farger enn når du holder dem i hånden. Men jeg vil tippe at du heller har hatt besøk av en flokk med gråtroster - de holdt seg på plass lenge i det milde høstværet og spiste av de siste bærene! Sidensvansene har samme farge året rundt, med grått som den mest dominerende fargen.

Spørsmål og svar

Hvis du lurer på noe om fuglekasser, fugleforing eller fuglens liv, så ta kontakt med Fuglevennen. Vi i redaksjonen forsøker å gi svar og råd. Svarer denne gangen er Roar Solheim.

Langt, kraftig og spisst nebb

Sort "banditt"-maske fra nebbet, gjennom øyet, og helt bak i nakken

Blågrå overside fra panne til stert

Kraftige, lyse føtter, svakt kjøttfargede

Røde fjær under stjerten, varierer fra orangerøde til mursteinsrøde

Halvt meis,
halvt hakkespett,
+ litt "banditt"
- Møt spettmeisen!

Tidlig på vinteren, gjerne i mars og april, kan du høre spettmeisens kraftige, fløyende lokketoner. Tvui – tvui - tvui, vi, vi, vi - vi, vi, vi. Ropene kommer ofte høyt oppe fra store løvtrær i parker og hager. Stanser du og kikker opp i trekronene, kan du få øye på en blågrå fugl som rykkvis beveger seg ut over greinene eller kommer klatrende nedover trestammen med hodet først. Fuglen beveger seg gjerne litt i sikksakk. Spettmeisen er den eneste fuglearten i Norge som klarer å klatre på denne måten. Den er en skikkelig akrobat.

Spettmeisen har kjempestore føtter, ”sko nr. 46.”, lange tær og skarp, krumme klør. Disse har utviklet seg slik at spettmeisen kan ”spasere” nedover trestammen med hodet først. Med én fot holder fuglen tak i barken, mens den griper et nytt tak med den andre foten. Slik mister den ikke fotfestet.

Et godt kjennemerke på spettmeisen er en svart stripe som går fra øynene og langt bak i nakken. Det kan se ut som spettmeisen har en svart maske rundt øynene, som en liten tegneseriebanditt. Et annet godt kjennetegn er det lange og

kraftige nebbet. Med dette er det spettsmeisen plukker insekter på trestammen. Om vinteren spiser spettmeisen frø. Med det kraftige nebbet hakker den løs på solsikkefrøene på fuglebrettet.

Spettmeisen er en hullrugende fugl som leter seg fram til gamle hakkespetthull, hulrom i trær eller fuglekasser. Hvis den finner en fin reirplass der inngangshullet er litt for stort, så murer den hullet litt mindre. Fuglen henter bløt leire og trykker den ned mot underlaget. Så hamrer den leira til med nebbet slik at det blir en skikkelig ”betongvegg” rundt hullet.

Det er ikke bare inngangshullet spettmeisen murer igjen. Den kitter gjerne igjen alle små sprekker inn til reiret. Hekker den i fuglekasse, hender det at den murer fast lokket slik at det er vanskelig å få av.

Hvis du kikker ned i en fuglekasse og oppdager at det er fullt av små flak av furubark i bunnen, så er det spettmeisen som er i ferd med å bygge reir. Det spesielle er at flakene settes stående mot hverandre. Reiret er derfor et sant mesterverk. Er det mangel på barkflak kan den

Foto: Vilen Vedeler.

noen ganger bygge reir av gammelt, vissent løv.

Spettmeisen er ofte tidlig ute med å legge egg. Eggene blir gjerne lagt i slutten av april før andre meisearter har startet eggleggingen.

De siste tiårene har spettmeisen utvidet sitt leveområde både i Norge og Sverige. På Østlandet har den blitt en vanlig hekkefugl i områder der den ikke fantes tidligere. Spettmeisen kan hekke i nesten ren barskog hvis skogen ikke er for tett. Vi finner ofte spettmeis i byttedyrlagrene til spurveugla. Kanskje er spettmeisen et lett bytte å fange der den klatrer opp og ned på store trestammer?

Har du et godt utvalg av meise- og stærekasser rundt huset, må du ikke bli overrasket om lokket en dag er vanskelig å få av. Det kan være muremesteren som har kittet fast lokket og laget inngangshullet mindre. Og inne i kassa ligger det en liten ”banditt” og føler seg trygg!

Foto: Roar Solheim.

Noen ganger gir spettmeisen seg ut på gigantiske byggeprosjekter. Det fikk Lars Løfaldli erfare da han sjekket uglekassene sine. Her er hans beretning og bilder fra det noe spesielle kassebesøket.

Foto: Lars Løfaldli.

Kassen henger høyt oppe i ei frittstående, stor gran, øverst oppe i ei bratt li med alm og hassel, men som for det meste er planta til med gran (som nå er til dels hogstmodne), 250 moh.

At spettmeis hekker i en diger uglekasse er for så vidt ikke noe nytt, og faktisk nevner Svein Haftorn et eksempel på det i *Våre Fugler*, og også det var på Nordmøre. Tykkelsen på muren var noe større enn bordet i fronten, et ”gammeldags” tomsbord, litt over 2.5 cm. Hullet var 12 cm i diameter, så det var ca 1/3 liter ”murmasse”. Leire var det godt med, da det nettopp var bygd en skogsveg like forbi kassen.

Spettmeisen la eggene på et underlag av furubarkflak, slik det er vanlig for arten. Det var imponerende

Lasse Løfaldli kontrollerer kattuglekassa, hvor spettmeisen har murt igjen det store inngangshullet til passende størrelse. På bildet under til høyre ligger spettmeisen nede i kassa og ruger.

I slutten av april i 2005 kontrollerte jeg kattuglekasser i Rindal kommune, Møre og Romsdal. I en av kassene var det store hullet nesten helt murt igjen, med bare en liten åpning. Vi skjønnte fort at dette måtte være spettmeis, og da vi letta på lokket så vi store mengder flak av furubark, men det var ikke lagt noen egg enda. Senere kom det 8 egg i kassen, men det vokste bare opp 4 unger. Året etterpå, i 2006, hekket det også spettmeis i den samme kassen, da var det 7 egg, og 5 unger fløy ut.

Foto: Lars Løfaldli.

Tolv tusen barkflak!

Hvor mange furubarkflak kunne det være i den store kattuglekassen? Jeg målte opp to liter, og satte i gang med å telle! I den første literen var det til sammen 753 barkflak, og i den andre var det 867, i gjennomsnitt altså 810 flak pr liter. Ganger vi opp dette med 15 liter, blir det i alt 12.150 barkflak!

Altså var det trolig i overkant av tolv tusen flak av furubark i kassen! Så kan man jo lure på om fuglene transporterer ett og ett eller flere flak om gangen; om hvor mange turer de tok, og om hvor langt unna fuglene måtte fly for å hente furuflak. Det er ikke furuskog i lia der kassen henger, men litt lenger opp, anslagsvis 90-100 m unna var det enkelte trær og noen grupper av furu.

Så da kan jo den som lyster regne ut hvor langt de fløy, og hvor mye tid og energi som spettmeisparet brukte på denne jobben. Uansett så må det i alle fall ha vært litt av en jobb!

Foto: Roar Solheim.

Slik ser spettmeiseggene ut nede i den store kattuglekassa. Eggene er hvite med rødbrune prikker.

Foto: Lars Lofald.

mengder i en så stor kasse, så etter hekkesesongen i 2006 undersøkte jeg hvor mye det egentlig var. Kassen har innvendige mål 25 x 25 cm, og det var et lag med furuflak på ca 24 cm. Så det var temmelig nøyaktig 15 liter med barkflak (det var innimellom også noen tørre blad av bjørk og rogn, samt noen biter med morkent tre)!

Høsten 2006 hadde uglekassen ramla ned. Jeg mente spettmeisparet fikk klare seg med en mer ordinær bolig, og satte opp en stærkasse på samme sted i samme grana. Så nå får vi se om spettmeisen er fornøyd med en mindre leilighet kommende sesong. Eller om den har blitt bortskjemt med den store og flotte boligen som den hadde i 2005 og 2006!

Fuglekasse + bier = honning!

En Fuglevenn-
opplevelse

Tekst:
Roar Solheimn

Vinter ved spurveuglekassa. Ikke mye som minner om sommer og insekter her. Men i hullet satt biene, og de var til og med i live! (bildet ned til høyre).

Det lønner seg ofte å kontrollere og rense fuglekassene om vinteren. Hvis det ligger gamle reir med lopper i kassa, er småkrypene trege i kulda. En annen grunn til at det er spennende å sjekke kassene vinterstid er at spurveugla kan ha lagret byttedyr i den. Det var en av grunnene til at jeg i begynnelsen av januar for ett år siden

tok meg en tur til noen av mine spurveuglekasser. Stor var imidlertid overraskelsen da jeg skulle åpne lokket, for kassa var full av bikaker! Hulrommet under lokket var helt tettet med bivoks og celler. Her var det liten hjelp i å forsøke å rense kassa der den hang i treet – den måtte tas ned og bringes hjem. I det kassa ble satt på bakken

Biene svermer. Kanskje slår de seg ned i din fuglekasse!

fikk jeg meg nok en overraskelse – det summet i den! Her var det et intakt bisamfunn, og de var i aktivitet. Raskt ble hullet tettet med en vott, men én bie klarte å fly ut. Tilsynelatende forsvant den, men da jeg skulle ta på meg den andre votten, fant jeg ut hvor den hadde blitt av. Den satt nemlig *inne* i votten, og nå stakk den!

Over: Kassa er helt tettet til med bikaker. Over til høyre: Bikakene etter at de var tatt ut. Kaker uten honning ble skåret vekk. Under: Slik kan du presse honning ut av bikakene.

hvordan honningen fra de uregelmessige bikakene kunne fjernes. Ved å legge dem i et saftklede og presse dem, ville honningen kunne skilles fra voks og urenheter. Som sagt, så gjort. Og honningen rant i gyldne strømmer. Etter endt pressing ble det forbløffende resultat en bolle med hele 3,5 kg honning! Slett ikke dårlig for et bisamfunn som var inneklemt i en halvstor fuglekasse.

Jeg kontaktet birøktere for å høre om noen var interessert i å ta hånd om dette bisamfunnet. Men biavlere er lite lystne på å ta inn forvillede bier, for de kan lett bringe med seg sykdommer og parasitter til de øvrige biene. Derfor blir slike bisamfunn som regel avlivet. Etter denne beskjeden satte jeg hele fuglekassa på et fryserom i ti dager. Da var alle biene døde, og kassa kunne renses. Da bikakene ble tatt ut, viste det seg at de var fulle av honning. De fire vokskakene med honning veide hele 4,6 kg! En tidligere birøkter ga råd om

Fuglevenner

Tekst:
Eistein Bæverfjord

Sjarmøren Tuppen

Mange så innslaget om rødvingetrosten *Tuppen* på NRKs *Ut i Naturen* på TV. Historien ble opplevd og filmet av Eistein Bæverfjord. Her er hans bilder og beretning om rødvingetrosten som klarte seg, til glede for de som ikke fikk med seg filmen.

Tuppen har funnet seg til rette på skulderen til Eir Hoel. Kanskje venter den på at en godbit skal dukke fram fra surrogatmorens "nebb".

Alle fotografier: Eistein Bæverfjord.

Det er tydeleg at mange har sett sjarmøren Tuppen på TV. Denne rødvengetrosten vart kjendis i løpet av berre 9 minutter. Ein uventa telefon- og SMS-storm rasa dei første dagane etterpå, og spørsmåla var mange. Dei fleste ville veta om vi hadde sett igjen denne skapningen, og da må eg berre melda; at det har vi ikkje – trur eg. Sist sommar var det ein som var noko mindre redd enn kompisane sine, men det er lite truleg at det var Tuppen. Det er liten prosent som kjem att til Norge, og Tuppen - som var så tam – hadde vel enda

dårlegare odds enn sine artsfrendar. Hadde vi tenkt på merking av Tuppen, så hadde nok ikkje dette vore noko uløyst spørsmål.

De som har sett Tuppen på TV kan sjølvsagt denne historia, men eg vil nemna at Tuppen var sommarens asylsøkjjar i 2005. Og han hadde sjølvsagt gode grunnar til permanent opphald, for kråker og måse var ute etter skalpen til denne foreldreause emigranten. Heldigvis fekk vi feriebesøk som kunne ta ansvar og hjelpa til med mating, for dette vart litt av ein

jobb. Sneglar, mark og rå kjøttdeig stod på menyen, og barnebarna våre fekk ein samanhengande *naturtime* utan sidestykke. Slik *læring* skal ein leita lenge etter. Og skulle det bli nødvendig med meir faghjelp, så hadde vi sjølvsagt vår gode venn Viggo Ree i beredskap på telefonen.

Noko av det mest interessante vi registrerte med Tuppen, var hans medfødde evner til å overleva. Han hadde ikkje fått noko strategisk undervisning i slikt forsvar, så dette var reint instinkt. Tuppen registrerte ganske kjapt om eventuelle fuglar i lufta var ein fare for liv og helse eller ikkje. Når han kvilte var han alltid *under tak*, slik at han var usynleg frå lufta. Og som så mange andre fuglar, så stod han på eitt bein når han sov, til dømes på påttekanten i glaskarmen.

Tuppen fekk vera fri, og gikk ut og inn som han ville. Når vi fekk besøk, og det var opne dører, kom han ofte etter gjestane innover golvet. Da tok han gjerne ein matbit saman med oss, og ein 10-minutters høneblund på ein stolrygg, før han gikk ut igjen. Da han var ferdig utvikla - og tok ut på lengre turar, var det triveleg å sjå at han av og til kom innom saman med kameratar. Men det vart lenger og lenger mellom kvar gong han var heime, og til slutt vart han borte.

Men da vil eg gjerne få nemna at det var ganske rørende, da han ut på haustparten svinga ut frå ein større flokk med *venner*, - og kom heilt inntil oss for å sei *ha det*. Den dagen fekk eg og kjerringa *årets fottur* ved Åsgardfjorden. Slike naturoppleveingar - som varmar så godt - er ikkje kvardagskost. - Berre så synd at filkameraet ikkje var med den dagen. Det var triveleg å få dela denne naturopplevinga med fleire via TV.

Eistein Bæverfjord – beveis@svorka.net

La dem sitte i fred!

Historien om trostungen Tuppen er en uvanlig historie med lykkelig slutt, og den vitner om ekte entusiasme og naturglede. Det viktige i denne historien er at Eistein Bæverfjord og hans

familie hadde fulgt trostereiret, og kunne ved selvsyn fastslå at begge foreldrefuglene var drept. Først *da* besluttet de seg til å forsøke å hjelpe de foreldreløse ungene.

Foto: Roar Solheim.

Trostefuglenes unger forlater reiret før de kan fly, og hopper omkring på bakken. De kan da se ganske hjelpeløse ut der de sitter og roper etter mat. Svarttrostungen til venstre er en slik en. Men de er IKKE forlatt! Ikke la deg friste til å ta dem med hjem, men la dem sitte i fred. Foreldrene fortsetter å mate ungene når du har gått vekk.

Red.

Gråfluesnapper - stillferdig men tillitsfull

Mange fuglevenner kjenner svart-hvit fluesnapper. Denne trekkfuglen fra Vest-Afrika er en av de vanligste fuglekassebrukerne her i nord. Slektningen, gråfluesnapperen, er det færre som kjenner, men har du først oppdaget denne fuglen kan du ikke unngå å bli fascinert av den.

Gråfluesnapperen er også en trekkfugl som overvintre i Afrika, og som kommer tilbake til Norge i mai. Mest tallrik er den i åpen, eldre furuskog. Men fuglen hekker også i det åpne kulturlandskapet. Gråfluesnapperen bygger reiret sitt på steder der den har god oversikt. Reiret kan ligge på toppen av en avbrekt trestamme, i en kjøkken-ventil, i ei blomsterpotte på veggen, der en stein har ramlet ut av en murvegg, eller ikke så uvanlig i vinduskarmen hos noen som har hatt vinduet stående åpent i flere dager. Felles for gråfluesnapperens reirplasser er at fuglen vil ha god oversikt over omgivelsene.

Finn Rønning fra Elverum var en ivrig orintolog. Han var svært opp-tatt av gråfluesnapperen. Når han ferdes i skogen, reiste han avbrekte stokker opp mot store steiner eller bergknauser. Han erfarte at på toppen av disse stakkene ble det gode reirplasser for gråfluesnapperen.

I 1958 bygde en gråfluesnapper-familie reiret sitt på toppen av en

skogard i Stange. Ungene i reiret ble ringmerket. Fire år senere ble en ring rapport funnet i en liten landsby i Kongo. Senere er norske gråfluesnapperer funnet igjen under trekket i Italia, Hellas og i Egypt. Fra Sverige og Finland er ringmerkede gråfluesnapperer funnet igjen i Kongo under deler av trekk-tiden. Selve vinterkvarteret til gråfluesnapperen ser ut til å ligge i den østlige delen av Sør-Afrika.

Gråfluesnapperen vender ofte tilbake til områdene der de har vokst opp. Gråfluesnapperen fra Stange fløy dermed høyst sannsynlig tur/retur mellom Norge og Kongo minst 8 ganger!

Gråfluesnapperen mater unger på en reirplattning lagd av mennesker.

Gråfluesnapperen kan du lett lage reirkasser til. Atpå til kan du bruke kapprester som du kan få gratis fra nærmeste trelastlager. Fuglevennen hentet bordbiter i søppelcontaineren på et byggefirma, og vips! så var 8 kasser snekret!

Kassene må utformes slik at fuglen har utsikt til tre kanter. Kassene plasseres best på en vegg, for eksempel under takskjegget på en lav bygning, eller på en trestamme hvor det er god utsikt. Når fuglen ligger på reiret kan du se at den kikker opp over reirkanten og frontveggen. Den speider etter eventuelle farer. Hvis du nærmer deg kassa smetter den raskt ut av reiret og forsvinner inn i busker og trær i nærheten. Men den oppgir ikke reiret. Fordi den flyr av reiret nærmest som om den smyer seg vekk, kan den virke lettskremt. Til tross for dette er gråfluesnapperen tillitsfull overfor menneskers nærvær, ja det kan faktisk se ut som at den trives med å hekke nær oss mennesker.

Det finnes en rekke eksempler på at den har bygd reiret sitt inne på verandaer eller bak gardinene på et vindu. En familie i Hamar opplevde det spesielle at en dompap bygde reir i en klatreplante på veggen utenfor kjøkkentrappa. Familien bor med barskog helt inn til huset, noe som er dompapens naturlige reirplass. Året etter oppdaget familien at en gråfluesnapper hadde tatt i bruk det gamle dompapreiret. To år på rad ble da verandadøra løsningen for å komme inn i huset. Fuglene måtte jo ikke forstyrres!

Opphenging av gråfluesnapperkasse i furutre. Bruk en kort stige. Kassa festes med ståltråd, som strammes med trepinner.

Slik lager du en reirkasse til gråfluesnapperen

Materialene er 15 cm brede, trykkimpregnerte bord. Bakstykket er ca 40 cm langt, bunnen 13 cm x 15 cm. Sideveggene er skåret med stikksag i bueform - da sprekker de ikke så lett ved montering av kassa.

Fotografier denne side: Rour Solheim.

Derfor synger fuglene

”Hver fugl synger med sitt nebb” er et treffende ordtak. Så selv om grønnspettens rop fra toppen av en gatestolpe kan oppfattes av mange som ganske støyende, så er lyden like fullt fuglesang på linje med svarttrostens melodiske fløytetoner. Lyder fra måker, kråkefugler, traner, ja selv hegrenes hese og grove skrik er sang så god som noen.

For fuglene har sangen mange funksjoner, og den kan være svært variert innen den enkelte art. I tillegg har de fleste fugler helt spesielle lokke-, tigge- og varsellyder.

Alle fotografier denne side: Roar Solheim.

Gjøkens sang er en av lydene de fleste lærer å kjenne, selv uten å ha sett en gjøk noen gang. Men er gjøkens ”ko-ko” en vakker sang?

Gulspurvens sang (over) er lett å gjenkjenne, og svarttrostens (under) melodisk, fløytende sang er en kjærkommen vårstemning.

Fuglenes sang har fengst oss mennesker gjennom uminnelige tider. Mange arter synger med klare fløytetoner og melodiose sangstrofer, og det er nok i første rekke disse fuglene som folk har vært opptatt av. Helt siden vi begynte å lage ulike fløyter og rørinstrumenter, har fuglesangen vært inspirasjon for mang en musiker. Men synger fuglene av samme grunn som når vi mennesker framfører musikk? Mange vil nok mene det, siden fuglesang oppfattes som vakker og melodios lyd. Men den biologiske virkeligheten er nok langt mer kynisk.

Moderne fugleforskning avdekker stadig nye fakta rundt fuglesangen. Det koster noe for fuglene å synge, i form av brukt energi og bruk av tid. Derfor synger ikke fuglene uten grunn. Størst er sangaktiviteten før og under hekkestart, og

det er hovedsakelig hannfuglene som synger. Dette er deres måte å sende ut beskjeder til artsfrender, og sangen inneholder mye informasjon. Den forteller andre hanner at et leveområde er opptatt, og at hunnfugler er velkomne. Sangen gir også informasjon om hvor sunn og utholdende sangeren er. En frisk og dominerende hann vil kunne synge oftere og lengere enn en som er i dårlig form. Ofte er det også slik at eldre hannfugler kan ha mer komplisert sang enn en yngre hann. Det forteller gjerne at han har levd lenge og har kunnet utvikle sangen sin. Mange fugler plukker nemlig opp strofer fra andre arters sang, f. eks. fra vinterkvarteret i tropene. På den måten kan de fortelle at de har overlevd strabasene med én eller flere trekkkesonger. En slik hann er ofte svært attraktiv som make, nettopp fordi han er flink til å overleve!

Oppfatter fuglene sangen som vakker? Tja, det vil vi kanskje aldri få svar på. Men en hunnkråke oppfatter sikkert ropene fra sin make som langt mer interessante (og følgelig kanskje også vakre) enn sangen fra en hvilken som helst trost eller sanger. Husk det neste gang du hører lydene fra en kråke, skjære eller en måke!

Bli kjent med fuglesangen

Det kan virke som en uoverkommelig oppgave å lære seg alle fuglestemmene du kan oppleve å høre i Norge. Kanskje tenker du at dette er umulig for en som ikke er ornitolog på heltid. Slik er det imidlertid ikke. Alle kan lære å bli kjent med fuglenes sang og ulike lyder. Hvis du starter med de fuglene du treffer daglig der du bor, blir oppgaven ikke så vanskelig. Begynn med de som du lett kan se samtidig med at du hører lyden fra den samme fuglen. Kråke, skjære, kjøttmeis, tjeld, ærfugl, gråmåke, svarttrost, gråspurv, dompap, sidensvans og gulspurv er noen slike fugler. Alle disse har nokså lett gjenkjennelige lyder. Så kan du bygge ut kunnskapen din gradvis. Våren er den mest hektiske sangtiden for fuglene, så nå har du sjansen til å starte. Ta med deg en kikkert og studer den enkelte fugl mens du hører sangen – da kan du også se at lyden samsvarer med bevegelsene i fuglens nebb. Hvis du i tillegg vil ha ekstra hjelp og inspirasjon, så finnes det nå flere CD-plater med fuglesang i salg. Her er en kort beskrivelse av fire slike, og forskjellene på dem.

God startpakke

Dette er NOFs egen bok med CD som gir en innføring i levevis og sang til 25 av de vanligste fugleartene du kan treffe på i Norge. Teksten om hver fugleart i boka er også lest inn foran sangen til den samme arten på CD-en. Den egner seg derfor ekstra godt for barn som ikke kan lese, lesesvake og/eller blinde personer. En liten svakhet er at selve sangen ikke beskrives i omtalen av arten før du hører selve lyden. Starter du helt på bar bakke, kan det derfor på noen få av lydsporene være vanskelig å vite hvilken av lydene du hører som er den aktuelle arten når andre arter blander seg inn i koret.

Ypperlig veiledning

CD-en *Sangfugler* gir kanskje den beste innføringen i fuglenes sang, både for nybegynneren og den litt erfarne. Hver art har to lydspor. På det første beskriver oppleseren

hva som er typisk med artens sang, og gir huskereglene for hvordan den kan kjennes igjen. Samtidig får du høre nettopp denne lyden. Etter det beskrivende lydsporet kommer ett spor bare med fuglens sang. Opptakene er klare og rene, og innføringen er lettførståelig og meget god. Her kan du lære 48 vanlige arter å kjenne.

Fuglesang fra nord

Dette er også en CD som gir en meget god innføring i fuglenes levevis og lyder. Den omfatter 40 arter, og er spesiell fordi alle lydopptakene er gjort i våre tre

nordligste fylker. Et eget teksthefte har både bilde og omtale av den enkelte fuglearten. I tillegg er det opplyst hvor og når det enkelte lydspor er tatt opp. Lydsporene er uten kommentarer, men de er svært gode og taler for seg selv. Kan absolutt anbefales hvis du ønsker fuglesangveiledning tilpasset Nord-Norge.

For viderekomne

Dette er en dobbelt-CD med lyd fra hele 197 arter. Lydsporene er uten forklaring, men en oversikt over artene på hvert spor, opptakets lengde samt andre arter som høres i bakgrunnen, er gitt i et eget teksthefte. Denne CD-en passer best for litt viderekomne, men også hvis du vil lete etter de uvanlige artene som du ikke finner på de andre CD-ene.

Alle disse fugle-CDene får du kjøpt fra NOFs egen butikk, *Natur og Fritid*.
Se side 22.

Fasanhøne på bytur - jaget av politiet!

Begge fotografier: Lars Hollerud.

I begynnelsen av oktober fikk politiet i Kristiansand et noe uvanlig oppdrag. En fasanhøne hadde nemlig forvillet seg ut på bytur. Mellom biler og fotgjengere forsøkte den spraglete hønsefuglen å finne seg et fristed, med politiet hakk i hælene. Lars Hollerud ved avisen Fædrelandsvennen fulgte politiets jakt, og her er to av hans bilder fra den noe uvanlige jakten på "løse" fugler. Fasanhøna lot

til å foretrekke å løpe vekk. Til å begynne med antok politiet at den måtte ha rømt fra Kristiansand Dyrepark, men etter hvert fikk man klarhet i at dyreparken ikke savnet noen fasanhøner. Etter en stunds

forfølgelse fant nok fasanhøna ut at nok fikk være nok, og den tok til vingene. Ingen har visstnok sett eller hørt noe til den etter denne episoden...

Kattugle fikk andunger

I 2005 hadde vi et tilfelle der ei kvinanda la egg i en kasse bebodd av kattugle. Det var fire egg av kattugle, og to av kvinand. Ett av kattugleeggene var knust, så det fjerna vi tidlig i rugetida. Men vi lot kvinandeggene ligge.

Ved kassesjekk 10. mai var det tre unger av kattugle og to kvinandegg i kassen, begge kvinandeggene hadde klekkebrist. To dager senere var det to meget friske kvinandunger som hoppa rundt i kassen. Kattugleungene var ganske jevnstore, og omtrent ei uke gamle da kvinandungene kom ut av eggene.

Kvinanda og kattugle har omtrent like lang rugetid, så kvinanda må ha lagt eggene etter at kattugla hadde begynt å ruge på sine egg.

Skal man gripe inn, eller la naturen gå sin gang i slike tilfeller? Vi valgte ikke å fjerne kvinandeggene denne gangen. Neste gang (dersom det skulle skje) ville jeg nok antagelig ha gjort det. Det var ikke bare moro å se kvinandungene hoppe rundt i kassen, uten noen foreldre utenfor til å ta seg av dem.

Lars Løfaldli

Foto: Lars Løfaldli.

Mine fuglesider

Min fugleside er siden hvor du kan fortelle om dine opplevelser, sende inn tegninger, bilder, kommentarer og annet. Send inn til Fuglevennen.

Zambia-møte om vennskapsskoler

I forrige nummer av Fuglevennen fortalte vi at NOF vil finne norske vennskapsskoler til skoler i Zambia. Meningen er at norske og zambiske barn skal utveksle brev, tegninger og andre ting for å hjelpe hverandre med å ta vare på fugler og natur. De skal også fortelle hverandre om hvordan de har det og om landet de bor i. Vi oppfordret skoler til å melde seg på et slikt samarbeid. Den 19. januar møtte seks av skolene som har meldt seg på til samling på Hamar. Det var en engasjert og positiv flokk med lærere som drøftet muligheter og utfordringer i et slikt samarbeid. Skolene fikk utdelt en del materiell, og i løpet av mars måned vil alle ha fått tildelt sin vennskapsskole. Det vil også bli gjennomført et lite fuglekasseprosjekt og en registrering av trekkfuglene i løpet av våren ved den enkelte skole. Skolene skal informere hverandre om resultatene og om hvordan det går med de enkelte vennskapsskoler.

Fra venstre på bildet Frank Byremo (Berge barneskole, Lyngdal), Trond Vidar Vedum (Høgskolen i Hedmark/Fuglevennen), Kristin Riise (Tangen barneskole, Stange), Liva Anne Slagsvold Vedum (Tangen skole, Stange), Christian Steel (NOF; koordinator for Zambia prosjektet), Morten Ree (NOF), Marianne Ruud Skjærstad (Lund oppvekstsenter, Løten), Annie Rysjedal (Rong skule, Bergen), Synnøve Borge (Brønnerud skole, Ås), Thorild Strangstad (Risør barneskole). Pål Martin Grønlien (Seida barneskole, Tana) og Liv Sommer (Lutvann skole, Oslo) var ikke til stede på møtet, men disse skolene har også meldt interesse for prosjektet. Hvis vi får samarbeidet til å fungere godt, vil vi på sikt utvide med flere skoler.

Berget piggsvin fra vinterdøden!

I slutten av januar fikk Oddmund og Signe Dyresen i Ottestad sør for Hamar seg en overraskelse. I snøen i veigrøfta fant de nemlig et piggsvin! Først trodde de det var dødt, men da de tok det med seg hjem, begynte dyret å røre på snuten! De la piggsvinet i en pappeske med tørr halm, og satte inn vann og kattermat. Nå sover piggsvinet i garasjen, og innimellom våkner det og spiser. Trolig har det hatt for lite fett på kroppen, og våknet av dvalen. Takket være det hjelpsomme ekteparet kan piggsvinet nå se fram til en ny vår!

Plysfugler med "ekte" sang!

Våre søte små fugler i plysj er ikke bare naturtro og lett gjenkjennelige, de låter også som originalene! Plysfuglene synger nemlig når du klemmer på dem, og låten som brukes er "ekte" opptak fra naturen. Fuglene er ca 15cm lange.

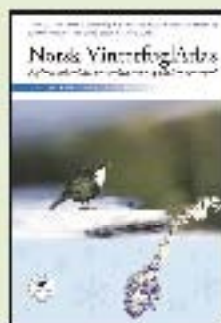
Dette er gaven som kan introdusere barn til gjenkjennelse av sangen til våre sangfugler. I vår serie finner du bl.a. svarttrost, rødstrupe, kjøttmeis, bokfink, dompap, gulspurve, blåstrupe, sanglerke og nattergal.

Pris kr 79 pr. stk. - 3 stk kr 200

Ved fuglebrettet og Ved fuglekassen er laget for norske forhold. De viser henholdsvis 32 typiske fuglebrettarter og 16 aktuelle arter fuglekassebeboere du kan få i din fuglekasse. Str. 70x50cm. Pris kr 65 pr. stk + frakt

Atlasbøkene fra Norsk Ornitologisk Forening

Vinterfuglatlas presenterer nesten 200 arter over to sider med tekst om vinterforekomst og leve-sett, fotografi av arten fra norsk vintermiljø, og stort vinterutbredelseskart med 10x10km ruter.

Norsk VinterfuglAtlas Kr 448
Norsk fugleatlas (hekkefugl) Kr 448
VinterfuglAtlas+HekkefuglAtlas Kr 798

Norsk fugleatlas presenterer utbredelsen til de norske hekkefuglene slik det ble kartlagt i atlasprosjektet 1977-1989. Boka står fortsatt som hovedverk for det vi vet om Norges hekkefugler i dag.

Fuglesang - start vårforberedelsene

Vi lagerfører alle aktuelle fuglesang produkter. Fra NOFs egen "Bli kjent med fuglene" med 25 arter til utenlandske MP3 produkter med 700 arter!

Bli kjent med fuglene (25) Kr 220
Sangfugler (50) Kr 298
Fugler i hagen (48) Kr 269
I nærmiljøet (N-Norge) Kr 289
Fuglesang i Norden (197) Kr 259
All the Birds of Eur.(400) Kr 395
(antall arter i parentes)

Årets fugl

Vi har mange flotte årets fugl produkter, og fortsatt krus og T-skjorter av tema fra 2006. NOF har i 2007 valgt gjøken som Årets fugl. Viggo Ree har allerede bidratt med en ny akvarell som er basis for produktene som kommer til våren.

T-skjortene kommer i åtte størrelser fra 6/8 år - XXL. Pris kr 150 pr stk.

Pris pr. krus. kr 98 (alle årganger)
Pris på sett av 12 krus - kr 990.

50%
rabatt

Mellom vingespissene Östling & Ullman, En enestående skildring av fuglenes liv i tekst og bilder, som griper leseren helt uavhengig av om man i utgangspunktet er interessert i fugler eller ikke. 203 sider, stort format. For kr 398 - Nå kr 198

Fuglevennen

www.fuglevennen.no

Fuglevennen er bladet for deg som er opptatt av fuglene i nærmiljøet. I *Fuglevennen* får du gode tips om fuglekasser, fuglefôring, og du kan lese spennende fakta både om fugler, pattedyr, insekter, planter og annet som du kan treffe på i naturen. Er det noe du lurer på om fugler kan du spørre redaksjonen i *Fuglevennen*.

Fuglevennen utgis av Norsk Ornitologisk Forening, i samarbeid med Agder Naturmuseum og Botaniske Hage, Høgskolen i Hedmark, og Nettverk for miljølere.

Fuglevennen kommer ut med to nummer i året, ett om våren og ett om høsten. Abonnement koster kr. 90,- pr. år. Alle spørsmål og henvendelser vedrørende abonnement, samt stoff til *Fuglevennen*, sendes til:

**Fuglevennen, Norsk Ornitologisk Forening,
Sandgata 30B, 7012 Trondheim**

telefon: 73 84 16 40 telefaks: 73 84 16 41.
e-post: fuglevennen@birdlife.no

Redaksjonen i *Fuglevennen* består av:
Roar Solheim (Ansvarlig redaktør; Agder Naturmuseum og Botanisk Hage)
Trond Vidar Vedum (Høgskolen i Hedmark)
Magne Myklebust og Morten Ree (Norsk Ornitologisk Forening)

Samarbeidspartnere

Høgskolen i Hedmark

Høgskolen i Hedmark har nesten fire tusen studenter fordelt på fem studiesteder. Hedmark har en av landets største lærerutdanninger med et sterkt naturfagmiljø. Naturfag fordypning, uteskole, natur- og gårdsbarnehager er noen av studiene ved lærerutdanningen. Studenter som velger naturfag fordypninger får tilbud om studier og forskningsoppgaver på fuglelivet. Ved andre avdelinger ved høgskolen tilbys blant annet bioteknologi, miljøbioteknologi, miljøforvaltning og utmarksforvaltning.
– www.hihm.no

Agder Naturmuseum og Botaniske Hage

Agder naturmuseum er et naturhistorisk museum som ligger i Kristiansand. Museet arbeider med zoologi, botanikk og geologi, hovedsakelig fra Agder-regionen. Museet utgir årbok og rapporter, lager utstillinger, lager ekskursjoner i naturen og har egen skolepedagog med spesielle tilbud til barn og unge.
– www.museumsnett.no/naturmuseum

Nettverk for miljølere

Nettverket er et samarbeid mellom skoler, miljøvernforvaltningen, forskningsinstitusjoner og frivillige organisasjoner - en møteplass hvor skolen både kan hente ut informasjon, og også selv levere egen informasjon som kan komme fellesskapet til nytte.
– www.miljolare.no

